

[Διδακτικές Δοκιμές]

"Αφήγηση"

Ενότητες Α' Λυκείου

Θέμα: "Αφηγηματικοί τρόποι" . "Αφηγηματικός χρόνος. Ο χρόνος του πομπού, του δέκτη, των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης."

Ενότητα "Αφήγηση"

Έκφραση-Έκθεση Α' Λυκείου

Διδακτική δοκιμή

Ελένη Λόππα

α. Παρουσίαση

Σε μια αφήγηση ο συγγραφέας/αφηγητής οργανώνει και παρουσιάζει το υλικό του με δύο τρόπους: α) αφηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο ύφος τα λεγόμενα των ηρώων του, β) δίνει το λόγο στους ήρωές του, πριμοδοτώντας το διάλογο· "δείχνει" δηλαδή τα γεγονότα, αντί να τα αφηγείται ο ίδιος.

Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι **ο χρόνος**. Διακρίνουμε **το χρόνο του πομπού** (τη χρονική στιγμή που στέλνει ο πομπός το μήνυμά του), **το χρόνο του δέκτη** (τη χρονική στιγμή κατά την οποία ο δέκτης δέχεται το μήνυμα) και **το χρόνο των γεγονότων**

(τη χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης). Ο χρόνος του πομπού δεν ταυτίζεται πάντα με το χρόνο του δέκτη (π.χ. σε μια γραπτή αφήγηση). Εκτός από αυτούς τους χρόνους, τους εξωτερικούς / εξωκειμενικούς σε σχέση με την αφήγηση, υπάρχουν και δύο εσωτερικοί / εσωκειμενικοί χρόνοι, **ο χρόνος της ιστορίας** (που είναι η φυσική διαδοχή των γεγονότων της αφήγησης) και **ο χρόνος της αφήγησης** (η ακολουθία δηλαδή των γλωσσικών σημείων που αναπαριστά τα γεγονότα της αφήγησης). Επομένως, ο χρόνος της αφήγησης είναι "ψευδοχρόνος" και δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας.

β. Διδακτική πρόταση

Στόχοι

- Να εξοικειωθούν οι μαθητές με ορισμένες βασικές έννοιες που αφορούν την αφήγηση, όπως είναι οι αφηγηματικοί τρόποι, ο αφηγηματικός χρόνος κτλ.
- Να μπορούν να διακρίνουν: τους αφηγηματικούς τρόπους, που χρησιμοποιεί ο αφηγητής (αφήγηση: περιγραφή, διήγηση, σχόλιο-μίμηση: διάλογοι, μονόλογοι, σκέψεις προσώπων, μείξη), το χρόνο των γεγονότων (αφηγημένο - μυθικό - ιστορικό) από το χρόνο της αφήγησης (αφηγηματικό - μυθοπλαστικό) και το ρυθμό της αφήγησης (γρήγορο ή αργό) που καθορίζεται από τη χρονική σειρά, τη χρονική διάρκεια και τη χρονική συχνότητα των γεγονότων.

Διδακτικό υλικό

"Έκφραση - Έκθεση" Α' Λυκείου, σ.282-294.

Επισημάνσεις σχετικά με τους αφηγηματικούς τρόπους και τον αφηγηματικό χρόνο

Η σχηματική διάκριση ανάμεσα στο "λέγω" (telling) και "δείχνω" (showing) που αμφισβητείται σήμερα από μελετητές, όπως για παράδειγμα ο W.C. Booth και ο G. Genette, είναι ωστόσο δραστική, γιατί βοηθάει κυρίως στη διάκριση στο εσωτερικό των κειμένων του λόγου του αφηγητή από το λόγο των ηρώων. Πάντως, η αντίθεση λέγω/δείχνω δεν είναι παρά η γνωστή από την αρχαιότητα και ρητά διατυπωμένη από τον

Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ("Πολιτεία" και "Ποιητική") αντίθεση των όρων "διήγησις/μίμησις", από την οποία εξαρτάται και ο καθορισμός των ποιητικών ειδών. Έτσι, κατά τον Πλάτωνα, η δραματική ποίηση χαρακτηρίζεται από την εξαφάνιση του αφηγητή ("μίμησις"), η λυρική ποίηση από την αποκλειστική παρουσία του ("διήγησις"), ενώ η επική αποτελεί συνδυασμό "αμφοτέρων". Ο Genette αντικαθιστά την πλατωνική διάκριση "διήγησις/μίμησις" με την "αφήγηση των γεγονότων" και με την "αφήγηση των λέξεων" αντιστοιχία.

Ο καθηγητής μπορεί να αξιοποιήσει κάποια από αυτά τα θεωρητικά στοιχεία, εάν κρίνει ότι είναι χρήσιμα για την τάξη του και εμπλουτίζουν το μάθημά του.

Όσον αφορά τον **αφηγηματικό χρόνο**, επισημαίνουμε ότι στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να κάνει τους μαθητές ευαίσθητους σχετικά με το πρόβλημα του χρόνου μέσα σε ένα αφηγηματικό κείμενο, δεδομένου ότι κάθε αφήγηση οργανώνεται πάνω στον άξονα του χρόνου. Βέβαια το πρόβλημα είναι αρκετά σύνθετο και ίσως είναι καλύτερα να συζητηθεί το θέμα αυτό κυρίως στο μάθημα της Λογοτεχνίας.

Όπως είδαμε παραπάνω, ο χρόνος της αφήγησης δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τόσο ο χρόνος της αφήγησης, όσο και ο χρόνος της ιστορίας είναι χρήσιμες κατασκευές του συγγραφέα που παρουσιάζει τα γεγονότα στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική **χρονική σειρά**,

διάρκεια και **συχνότητα** απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία. Η **χρονική σειρά** μπορεί να είναι: ομαλή/γραμμική, *in medias res*, με εγκιβωτισμούς, παρεμβάσεις, αναχρονίες, αναδρομές και προλήψεις. (Για την λειτουργία της αναδρομικής αφήγησης (

flash-back), βλ. ασκήσεις σ.288-289). Συγκρίνοντας το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς **τη διάρκεια** (έλλειψη, σύνοψη, επιβράδυνση, παύση), μπορούμε να έχουμε τις εξής περιπτώσεις:

- α) ο χρόνος της αφήγησης είναι μικρότερος (<) από το χρόνο της ιστορίας (επιτάχυνση του ρυθμού της αφήγησης),
- β) ο χρόνος της αφήγησης είναι μεγαλύτερος (>) από το χρόνο της ιστορίας (επιβράδυνση του ρυθμού της αφήγησης),
- γ) ο χρόνος της αφήγησης είναι ίσος (=) με το χρόνο της ιστορίας ("σκηνή" που είναι συχνά διαλογική).

(Για τις δύο τελευταίες περιπτώσεις και για την αναδρομική αφήγηση, βλ. άσκηση της σ.288-289 (Διαβάστε το διήγημα του Καρκαβίτσα... "σκηνής").

Τέλος, ως προς **τη συχνότητα** στην αφήγηση το ίδιο γεγονός παρουσιάζεται επανειλημμένα, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, οπτική γωνία (επαναλήψεις, παραλληλίες κ.α.).

(Βλ. Σχετικά την άσκηση της σ.285 "Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα (1,2) από το διήγημα του Α. Παπαδιαμάντη Βαρδιάνος στα Σπόρκα... στο γιατρό").

γ. Υποστηρικτικό υλικό για τον διδάσκοντα

1. Βλ. σχετικά, Αφηγηματικοί τρόποι, Κ.Ν.Λ. Α'Λυκείου σ.262-264.
1. "Εκφραση - Έκθεση" βιβλίο καθηγητή, Α'τεύχ. σ.180-181 και 193-194.

Βιβλιογραφία

Σχετικά με το θέμα "**διήγησις / μίμησις**" βλ. στη συλλογή άρθρων και:

1. G. Genette, L. Marin, M. Mathieu-Colas, Τα όρια της διήγησης, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1987.
2. Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, Αφηγηματικές τεχνικές στον Παπαδιαμάντη (1887-1910), εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1987, σ.169-170.
3. Π. Μουλλάς, "Οι μεταμορφώσεις του αφηγητή", Τετράδια εργασίας, εκδ. Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών, Αθήνα 1984, σ.61.

Σχετικά με τον **αφηγηματικό χρόνο**, βλ. βιβλίο καθηγητή, σ.194-196 και:

1. Γ. Φαρίνου-Μαλαματάρη, ο.π., σ.97.
2. Δ. Τζιόβας, Μετά την Αισθητική, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1987, σ.57-58.

Ειδικά για τη **συχνότητα στην αφήγηση** βλ. και:

1. Ε. Γιαννακάκη, "Αφηγηματική συχνότητα στην 'Πλωτή πόλη' της Μάρως Δούκα", περιοδ. Ο Πολίτης, τεύχ. 69-70.